

บทคัดย่อ

นับตั้งแต่มีการขยายตัวของการผลิตข้าวเพื่อขายในยุคสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ชาวนาภาคกลางก็เป็นส่วนหนึ่งในวงจรดังกล่าวนี้ การกระจุกตัวของที่ดินทำให้เกิดปัญหาชาวนาไร้ที่ดินและชาวนาเช่า รวมทั้งทำให้เกิดปัญหาชาวนาเป็นหนี้ ทำให้ปัจจุบันชาวนาต้องอยู่ในสภาพล้มละลาย มีหนี้สินท่วมล้น ทำให้ภาพชีวิต วิถีการทำมาหากิน การดิ้นรนต่อสู้ ของเกษตรกรชาวนาไร้ชาวนาดูเหมือนจะอยู่ในสภาพที่ยากลำบากมากยิ่งขึ้น แต่ภาพดังกล่าวกลับไม่ค่อยมีการศึกษากันเท่าใดนักในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับเกษตรกรชาวนาบริเวณปริมณฑล ซึ่งยังมีพื้นที่การทำนาและการเกษตรอื่นๆ

งานวิจัยนี้มุ่งที่จะศึกษา ภาพชีวิตและปัญหาความทุกข์ยากในการดำรงชีวิตของเกษตรกรชาวนาบริเวณปริมณฑล โดยจะเน้นไปยังการแสวงหาทางออกในการปรับเปลี่ยนอาชีพจากการทำนา ซึ่งมีภาพของการล้มละลายมาเป็นเวลายาวนาน รวมทั้งศึกษาสภาพปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการเข้าถึงระบบบริการของรัฐ ทั้งในลักษณะทั่วไปและการช่วยเหลือที่มีลักษณะเฉพาะสำหรับเกษตรกรชาวนา โดยเลือกศึกษาชุมชนชาวนาบึงคลองโยง หมู่ 8 ตำบลพุทธมณฑล กิ่งอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เนื่องจากมีการทำนามาตั้งแต่รุ่นปู่ย่า และเป็นพื้นที่เดียวกับบริเวณคลองมหาสวัสดิ์ (เชื่อมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำท่าจีน) ที่มีการขุดในช่วงรัชกาลที่ 4 และมีการจับจองที่ดินโดยเจ้านายเชื้อพระวงศ์หลายพระองค์เช่นเดียวกับบริเวณคลองรังสิต จึงทำให้พื้นที่นาบริเวณนี้และใกล้เคียงเป็นนาเช่ามาอย่างต่อเนื่องยาวนานหลายชั่วอายุคน ได้ผลการศึกษาโดยสรุปดังนี้

พื้นที่ศึกษามีลักษณะเป็นนาเช่า ชาวนานี้ไม่มีสิทธิในการถือครองที่ดิน การทำนาของชาวนานี้จึงตั้งอยู่บนความไม่มั่นคง และยังไม่กล้าที่จะปรับปรุงสภาพที่ดินให้เหมาะสมกับการเพาะปลูก เพราะจะถูกยกเลิกการเช่าเมื่อไรก็ได้ การทำนาของชาวนานี้มีการนำเทคโนโลยีและสารเคมีมาใช้ ซึ่งต้นทุนของอุปกรณ์เหล่านี้มีราคาแพง ส่งผลให้เกิดภาวะต้นทุนในการผลิตสูงกว่ารายได้ที่ได้รับ ชาวนานส่วนใหญ่จึงปรับตัวด้วยการปรับเปลี่ยนอาชีพหรือแสวงหาทางออกโดยการหารายได้จากแหล่งอื่น และหลายรายต้องประกอบอาชีพมากกว่า 1 อย่าง เช่น การทำนาบัว การปลูกผักชีฝรั่ง ทำสวนมะม่วง การเลี้ยงปลา ฯลฯ และบางส่วนออกไปเป็นแรงงานรับจ้างในโรงงานย่านพุทธมณฑล ด้วยวิถีชีวิตการประกอบอาชีพที่ต้องพึ่งพาตลาดเป็นสำคัญ ส่งผลให้ครัวเรือนที่ทำการเกษตรมีหนี้สินเกือบทั้งหมด ทั้งนี้ในระบบที่กู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) และยังมีหนี้นอกระบบอีก ซึ่งโดยรวมแล้วมีลักษณะเป็นหนี้สะสมและเรื้อรัง กล่าวคือ มีการกู้ติดต่อกันทุกปี โดยนำเงินกู้จากเจ้าหนี้ยายหนึ่งไปหมุนผ่อนให้เจ้าหนี้ย่อกรายหนึ่ง เพื่อจะได้สามารถกู้ใหม่ หมุนเวียนไปเรื่อยๆ โดยไม่เคยปลดหนี้เลย

ความช่วยเหลือจากรัฐที่เป็นรูปธรรมก็คือ นโยบายด้านการประกันราคาข้าว แต่นโยบายดังกล่าวมีขั้นตอนที่ยุ่งยาก ทำให้ไม่มีเกษตรกรชาวนาเข้าโครงการ ส่วนสวัสดิการหรือการช่วยเหลือจากรัฐด้านอื่นๆนั้น ไม่ได้เข้ามาแก้ไขในจุดที่เป็นปัญหาของฐานอาชีพ คือ ปัญหาเรื่องต้นทุนการผลิตหรือปัจจัยการผลิตที่สูง และราคาข้าวต่ำ กองทุนเงินกู้รูปแบบต่างๆมีกฎเกณฑ์ของกองทุนที่ทำให้ทรัพยากรนี้ตกอยู่กับกลุ่มผู้นำในชุมชน

หรือผู้ที่มีการรวมกลุ่มอาชีพต่างๆ ในขณะที่ชาวนาไร่ที่ดินและชาวนารับจ้างไม่สามารถเข้าถึงได้ และที่สำคัญ
กองทุนดังกล่าวเป็นเพียงการเพิ่มทุนเข้ามาในวงจรการผลิตอีกเพียงเล็กน้อยโดยไม่ได้แตะปัญหาหลักในระบบ
การผลิตเลย